

Tilfældet Schweiz

Lars Tvede

Schweiz har verdens mest konkurrencedygtige erhvervsliv, som er dobbelt så stort per capita som det danske. Landet har et forbud imod statslig gæld-sættelse, og det har skatter, der fører tankerne hen på Singapore. Samtidig klarer Schweiz sig bedre end sine nabolande – samt Danmark – på næsten enhver sammenligning over humane og sociale tilstande. Hvad er hemmeligheden bag alt dette?

Schweiz er et mærkeligt land. det ved enhver. Eksempelvis er der fire officielle sprog, 26 kantoner (Danmark har 5 regioner), hele 2.336 kommuner (Danmark har 98), kun syv ministre (Danmark: 23), en kanton, hvor mændene har deres sværd med, når de skal stemme (!) og fantastisk lækre toge, der kører til tiden 96 pct. af gangene (!!)

trods utallige snefald, bjergskred, tunneller og broer. Og det er mærkeligt på mange andre måder, som jeg kommer til senere.

Jeg har boet der i 21 år og har selv sagt spekuleret over indretningen af dette bizarre land fra tid til anden. I det følgende vil jeg fortælle lidt om nogle af landets mærkværdigheder, kommentere nogle myter og forsøge at forklare de umiddelbare og dybere årsager til alpelandets underlighed.

Den produktive gås

I min seneste bog *Gåsen med de Gyldne Æg* brugte jeg analogien, hvor "gåsen" var det kreative, produktive samfund, som baseret på innovation og overvejende frivillighed producerede "de gyldne æg" i form af bl.a. velstand samt en tillidsfuld og ansvarlig kultur.

Hvis vi skal studere styrken af den schweiziske gås, kan vi starte med tre internationale sammenligninger af økonomisk styrke, der behandler overordnet økonomisk fremtidssikring, innovation samt konkurrencedygtighed, tabel 1 nedenfor, hvoraf fremgår de 10 højest rangerede i hver sammenligning.

Det er bemærkelsesværdigt, at Schweiz indtager den globale førerplads på alle tre områder. Til sammenligning tager Danmark i øvrigt

en 3., 10. og 13. plads. Dette er selv sagt heller ikke ringe, men alligevel et pænt stykke under Schweiz. Dykker man ned bag disse tal, finder man en forbløffende information:

*Det private erhvervsliv i Schweiz per capita er ca. dobbelt så stort som i Danmark.*¹

Danmark har en relativt lille gås – men Schweiz har verdens største gås, når man sammenligner med befolkningstallet.

Hvad laver denne gås? Lever den af bankhemmelighed? Nej, det er en myte. Banker står kun for ca. 2 pct. af landets beskæftigelse og 4 pct. af skatteprovenuet.² Bankernes børsværdier blegner derfor også i sammenligning med andre lokale firmaers.³ Faktisk udgør børsnoterede banker en *mindre* andel af børsværdierne i Schweiz, end de gør i Euroområdet.⁴ Selv inden for den således forholds-mæssigt uvigtige bankbranche udgør bankhemmeligheden i øvrigt kun en begrænset konkurrenceparameter sammenlignet med eksempelvis landets stabilitet

1 https://en.wikipedia.org/wiki/Government_spending sammenholdt med [https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_\(nominal\)_per_capita](https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_(nominal)_per_capita)

2 http://www.swissbanking.org/en/facts_figures.htm. I opgørelserne tillægger de følgeindustrier, men andre brancher kan gøre det samme, ligesom følgeindustrierne selv kan tillægge andre industrier til deres egen betydning, hvorved det samlede BNP ville blive mangedoblet.

3 Man kan finde dagsaktuelle værdier på Bloomberg eller ved at Google "market cap Novartis", osv. for UBS, Credit Suisse, Julius Baer, Novartis, Roche og Nestlé.

4 *Bank Credit Analyst*, European Investment Strategy, February 18th, 2016.

Country Strength Index	Global Innovation Index	Global Competitiveness Report
1. Schweiz	1. Schweiz	1. Schweiz
2. Australien	2. UK	2. Singapore
3. Danmark	3. Sverige	3. USA
4. Hong Kong	4. Holland	4. Tyskland
5. Holland	5. USA	5. Holland
6. UK	6. Finland	6. Japan
7. Singapore	7. Singapore	7. Hong Kong
8. Norge	8. Irland	8. Finland
9. Finland	9. Luxembourg	9. Sverige
10. Irland	10. Danmark	10. UK

og internationale mind-set. Faktisk er bankhemmeligheden i vid udstrækning afviklet. Jamen ... hvad laver gåsen så? Bl.a. industri. I Schweiz udgør industri 27,5 pct. af BNP imod 19,5 pct. i Danmark.⁵ Sammenholdes denne høje schweiziske industriandel af BNP med deres høje BNP per capita fremgår det, at det ikke alene har verdens højeste industriproduktion per capita⁶, men også at de har ca. dobbelt så stor industriproduktion per capita som Danmark. Gåsen er ret industri-minded.

Den er også meget innovativ. Schweizere registrerer – atter engang målt per capita - godt 1,5 gange så mange varemærker som danskere, og de udtager gennemsnitligt ca. dobbelt så mange patenter som danskerne.⁷ At deres innovation er i verdensklasse udtrykkes tillige bl.a. ved, at de har det kontinentale Europas højest rangerede tekniske universitet⁸, samt at landet

5 https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_sector_composition sammenholdt med per capita BNP

6 https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_sector_composition sammenholdt med per capita BNP

7 https://en.wikipedia.org/wiki/World_Intellectual_Property_Indicators

8 <https://www.ethz.ch/en/the-eth-zurich/portrait/rankings.html>

globalt er nr. 3 på udtagning af patenter per capita⁹ og nr. 2 på Nobelpriser per capita.¹⁰

Schweiz har - udover en meget stor "mittelstand" af ofte familieejede virksomheder - bl.a. følgende: Verdens største råvarehandels/mineselskab (Glencore)¹¹, verdens største rekrutteringsfirma (Adecco)¹², verdens største ingeniørfirma (ABB)¹³, verdens største medicinalfirma (Novartis)¹⁴, verdens 3. største medicinalfirma (Hoffmann la Roche),¹⁵ verdens næststørste reassurance firma (Swiss Re),¹⁶ verdens næststørste luksusfirma (Richemont)¹⁷, verdens største fødevareselskab (Nestlé),¹⁸ verdens største urfabrikant (Swatch Group)¹⁹ og

9 https://en.wikipedia.org/wiki/World_Intellectual_Property_Indicators

10 Blandt lande med over 1 million indbyggere: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_Nobel_laureates_per_capita

11 <https://en.wikipedia.org/wiki/Glencore>

12 <https://en.wikipedia.org/wiki/Adecco>

13 https://en.wikipedia.org/wiki/ABB_Group

14 <https://en.wikipedia.org/wiki/Novartis>

15 https://en.wikipedia.org/wiki/Hoffmann-La_Roche

16 https://en.wikipedia.org/wiki/Swiss_Re

17 <https://en.wikipedia.org/wiki/Richemont>

18 <https://en.wikipedia.org/wiki/Nestl%C3%A9>

19 https://en.wikipedia.org/wiki/The_Swatch_Group

	Schweiz	Danmark	Forskel
International Monetary Fund (2014)	58.149	44.625	30%
World Bank (2011-14)	57.235	44.916	27%
Central Intelligence Agency (1993-2014)	55.200	44.300	25%

verdens næststørste forsikringsselskab (Zurich Insurance).²⁰

Derudover står landets erhvervsliv for ca. 1/3 af den globale råvarehandel gennem råvarefirmaer såsom Gunvor, Vitol og Mercuria. I Geneve estimeres det eksempelvis, at ca. 1/3 af verdens landbrugs råvarehandel finder sted. Ca. 1/6 af verdens handel med bomuld estimeres at gå gennem Winterthur og Zug, og i Winterthur ligger bl.a. Volcafe Group og Bernard Rothfos Intercafe, som er blandt verdens største kaffehandlere.²¹

Derudover gælder, at landets har verdens største koncentration af internationalt aktive firmaer per capita – med en betydelig margin til nr. 2, som er Holland. Derved kontrollerer schweizere og deres virksomheder en uforholdsmæssigt stor mængde BNP uden for landet, som kun afspejles i dets løbende hjemtagning af profitter fra alle dets udenlandske fabrikker, miner, kontorer og udsalgssteder, mm. Eksempelvis producerer Nestle kun 2 pct. af deres produkter i Schweiz, hvilket betyder, at deres bidrag til det Schweiziske BNP er begrænset. I øvrigt er Nestlé ca. 10 gange så stort som Skandinaviens største fødevarer virksomhed, Arla Foods. Virksomheder såsom Nestlé genererer enorme overskud, som flyder tilbage til deres ejere, som er overrepræsenteret i Schweiz.

Når dette er sagt, skal det nævnes, at det schweiziske BNP per capita er ca. 60 pct. højere end det danske.²² Selv hvis man justerer BNP for PPP (purchasing power parity), siger tallene følgende, tabel 2 øverst på siden.²³

20 https://en.wikipedia.org/wiki/Zurich_Insurance_Group

21 Breiding, A. J.: *Swiss Made: The Untold Story Behind Switzerland's Success*, Profile Books, 2013

22 <https://data.oecd.org/gdp/gross-domestic-product-gdp.htm>

23 [https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_\(PPP\)_per_capita](https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_(PPP)_per_capita)

Men igen: BNP er et misvisende udtryk for den produktion, Schweiz kontrollerer.

Gåsen er en verdensmand

En af gåsens hemmeligheder er dens internationale orientering. Ifølge KOF Index of Globalization er Schweiz det 7. mest globaliserede blandt Europas 50 lande og det 9. mest globaliserede i hele verden. I øvrigt er det verdens næstmest globaliserede land ifølge det andet meget brugte indeks, nemlig A.T. Kearney / Foreign Policy Magazine Globalization Index.²⁴ På Global Enabling Trade Index er det verdens 5. mest globaliserede land.²⁵

Derudover gælder, at Schweiz har den 3. største import per capita i Europa efter bystaterne Lichtenstein og Luxembourg. Schweiz importerede således i 2014 for 334 mia. dollars imod Danmark for kun 97 mia. dollars.²⁶ Schweizerne havde altså vel over tre gange så høj import og over dobbelt så høj import per capita som Danmark, og det overgik Danmark endnu mere på eksport.²⁷ Landets eksport og handelsoverskud er tillige markant større end det danske. I tabel 3 ovenfor er regnestykket i milliarder dollars.

Så den Schweiziske udenrigshandel er over tre gange så stor som den danske, og deres handelsoverskud er over fire gange så stort.

Vedrørende den internationale orientering gælder også følgende: Næsten halvdelen af befolkningen i Schweiz er 1. eller 2. generations indvandrere,²⁸ og det har faktisk verdens 4.

[tries_by_GDP_\(PPP\)_per_capita](https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_(PPP)_per_capita)

24 <https://en.wikipedia.org/wiki/Globalization>

25 https://en.wikipedia.org/wiki/Globalization#cite_note-119

26 https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_imports

27 https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_exports

28 https://en.wikipedia.org/wiki/Immigration_in_Switzerland

	Schweiz	Danmark
Eksport	389	109
Import	334	97
Overskud	55	12

*mest internationale befolkning*²⁹. Schweiz har således over to millioner 1. generationsindvandrere og ca. lige så mange børn af 1. generationsindvandrere. Eksempelvis var der i 2013 298.875 italienere, 292.291 tyskere, 253.227 portugisere, 110.103 franskmænd, 90.704 serbere, 86.976 fra Kosovo, 75.333 spaniere, 62.633 fra Makedonien, osv. Tilsammen udgør "indvandrere eller efterkommere" ca. 45 pct. af befolkningen Til sammenligning har det vagt stor bekymring i Danmark, at en ny prognose siger, at landet i 2050, dvs. om 34 år vil have ca. 20 pct. "indvandrere eller efterkommere", dvs. under det halve af, hvad Schweiz allerede har allerede i dag.³⁰

Schweiz har også næsten dobbelt så stor andel udlændinge i topledelse som Danmark og den højeste andel blandt 16 lande undersøgt af SpencerStuart. Schweiziske virksomheder har således nogle af verdens mest internationale ledelsesstrukturer, hvor 62 pct. af ledergruppedlemmer i firmaerne i børsindekset SMI er udlændinge. Til sammenligning er tallet 29 pct., 4 pct., 47 pct. og 35 pct. i hhv. Frankrig, Italien, Holland og Danmark. Disse børsnoterede schweiziske virksomheder har altså 77 pct. større andel udenlandsk topledelse end de tilsvarende i Danmark.³¹

Desuden gælder, at Schweiz har taget ca. tre gange så mange flygtninge per capita som

Danmark.³² Summa summarum er det en stor myte, hvis folk tror, at Schweiz er et insulært samfund; det er tværtimod særdeles kosmopolitisk. Dette afspejles også i, at landet har fire officielle sprog (tysk, fransk, italiensk og rætoromansk). I praksis bruger såvel private virksomheder som offentlige institutioner udover tre af de fire officielle sprog tillige ofte engelsk i deres offentlige kommunikation.³³

Landet har tillige en meget stor, internationalt kendt kulturscene; herunder verdens 5. største kunstmarked³⁴ og verdens 3. største udenrigshandel med kunst³⁵ drevet af et utal af gallerier samt 18 auktionshuse, herunder de førende internationale,³⁶ verdens største kunstmesse (Art Basel)³⁷ og verdens næststørste jazz festival (Montreux Jazz Festival).³⁸ Desuden verdens største topleder-forum (World Economic Forum)³⁹, en af verdens største telecom messer (ITU Telecom World)⁴⁰ og verdens 4. største automobil messe (Geneva International Motor Show).⁴¹ Blandt utallige andre internationalt kendte begivenheder er i øvrigt Lugano Film Festival, Verbier Festival Academy, Verbier High Five, White Turf St. Moritz, Music Open Air St. Gallen, Escalade Geneve, Hublot Gold Cup Gstaadt, Hot-air Balloon Week Château-d'Oex, Luzern festival, Zurich Gay Pride, Zurich Techno, osv.

32 https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_refugee_population

33 http://www.swissinfo.ch/eng/settling-in_geneva-to-offer-key-official-documents-in-english/41951914

34 http://www.touchofclass.com.br/_main/exposicoes/tefaf/TEFAF%20Art%20Market%20Report%202014.pdf

35 https://en.wikipedia.org/wiki/International_trade_in_fine_art

36 http://www.swissart.net/en/swissart_guide_auctions.php

37 <https://www.artbasel.com/about>

38 https://en.wikipedia.org/wiki/Montreux_Jazz_Festival

39 https://en.wikipedia.org/wiki/World_Economic_Forum

40 https://en.wikipedia.org/wiki/ITU_Telecom_World

41 <http://www.cheatsheet.com/automobiles/10-of-the-worlds-biggest-auto-shows.html/?a=viewall>

to_Switzerland; https://en.wikipedia.org/wiki/Demographics_of_Switzerland#Permanent_residents_by_nationality

29 <https://www.weforum.org/agenda/2015/11/which-countries-have-the-largest-immigrant-populations/>

30 <http://www.b.dk/nationalt/danmark-under-hastig-forandring>

31 https://www.spencerstuart.com/~media/pdf%20files/research%20and%20insight%20pdfs/internationalcomparison_oct30_sp.pdf?la=en

Gåsens æg: Hvor gyldne er de?

Et er, at dens schweiziske gås tydeligvis er fed og velnæret i form af verdens suverænt stærkeste erhvervsliv, men lægger den også masser og solide guldæg til befolkningen? Får de noget ud af det? Ja, i høj grad. Her er nogle indikatorer herfor, der umiddelbart kan falde i øjnene:

- Verdens næsthøjeste gennemsnitslevealder (delt 2. plads).⁴²
- Verdens formentlig bedste sygesikrings-system, som tiltrækker kunder fra hele kloden.⁴³ Samlet koster sygesikring nogenlunde samme andel af BNP i Schweiz og Danmark,⁴⁴ men kvaliteten af den schweiziske sygesikring er, som danske indvandrere altid bemærker, markant højere end den danske. I øvrigt skal det vel nævnes, at schweizernes bedre helbred måske også skyldes, at de har en sjettedel af den danske tilbøjelighed til alkoholisme.
- Den meget lave arbejdsløshed og specielt ungdomsarbejdsløshed.⁴⁵
- Den meget lave kriminalitet til trods for stor indvandring (under det halve kriminalitet per capita af Danmark).⁴⁶ Det vender jeg tilbage til.

Tager vi det mere systematisk, kan vi kigge på en række globale sammenligninger af lande baseret på meget bredere statistisk materiale. Her ser vi, hvor Schweiz og Danmark ligger på disse rangordninger:

WORLD HAPPINESS REPORT (hvor lykkelige folk er)⁴⁷

42 https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_life_expectancy

43 <http://www.forbes.com/sites/theapothecary/2011/04/29/why-switzerland-has-the-worlds-best-health-care-system/#40d51dd18afd>

44 <http://data.worldbank.org/indicator/SH.XPD.TOTL.ZS>

45 8,7% imod 12,7% i Danmark: <http://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.1524.ZS>

46 <http://dkch.info/assets/detgodesamfund.pdf>

47 Fra 2015. Denne undersøgelse blev startet af Forenede Nationer men er siden beregnet af Sustainable Development Solutions Network, som er en international gruppe af ledere fra virksomheder, regeringer samt universiteter. Den er baseret på sammenlignelige opinions undersøgelser foretaget verden over.

1: Danmark

3. Schweiz

HUMAN DEVELOPMENT INDEX (hvor godt det menneskelige potentiale udvikles)⁴⁸

3. Schweiz

10. Danmark

WHERE TO BE BORN INDEX (hvor god en livsstil, de byder på)⁴⁹

Schweiz

5. Danmark

SOCIAL PROGRESS INDEX (hvor godt de fungerer socialt)⁵⁰

3. Schweiz

8. Danmark

GLOBAL AGEWATCH INDEX (hvor gode de er at blive gamle i)⁵¹

1. Schweiz

11. Danmark

Schweiz slår altså Danmark i fire ud af disse fem humanistiske/sociale sammenligninger og ligger i øvrigt overordnet på en klar, global 1. plads. Når landet i 2016 ikke slår Danmark på lykke (hvilket det dog gjorde i 2015) kan det skyldes en genetisk mutation blandt angelsaksere, der gør danskere specielt lykkelige, uanset hvilket land, de bor i.⁵² Ifølge denne observation kan man antage, at danskere bosat i Schweiz

48 2014. Dette er en opgørelse over menneskelig udvikling med fokus på uddannelse, helbred og velstand. Metoden er primært udviklet af den pakistanske Nobelpristager Amartya Sen, og indekset beregnes årligt af de Forenede Nationer.

49 2013. Beregnes af Economist Intelligence Unit og opgøres ud fra bl.a. gennemsnitsindkomst, politisk frihed, jobsikkerhed, korruption og mor-rate.

50 2015. Dette indeks, som produceres under ledelse af forskere fra M.I.T. og Harvard Business School, benytter hundredvis af offentlige statistikker til at opgøre landes evner til at imødekomme befolkningens grundlæggende behov og velbefindende og gode muligheder i livet.

51 Beregnes af HelpAge International, der er verdens største NGO specialiseret i at fremme ældres velbefindende. Indekset beregnes ud fra statistikker fra U. N. Department of Economic and Social Affairs, the World Bank, World Health Organization, International Labour Organization, UNESCO og Gallup World Poll.

52 http://www2.warwick.ac.uk/newsandevents/pressreleases/danish_dna_could/

er lykkeligere end Schweizere i Schweiz, ligesom danskere i USA er lykkeligere end andre amerikanske indbyggere.

Overordnet viser de nævnte sammenligninger af gåsen og dens guldæg, der vel at mærke er lavet af førende organisationer såsom FN, OECD, Economist Intelligence Unit, EU, Credit Suisse, WIPO og World Economic Forum samt top-universiteterne Cornell og INSEAD mm., at Schweiz er verdens mest beundringsværdige nation, og ydermere rangerer Schweiz over Danmark på 6 ud af de 7 sammenligninger i dette notat. Intet land i verden har tilnærmelsesvis den samme kombination af meget høje placeringer ved sådanne rangordninger som Schweiz.

I øvrigt er det ikke Danmark, det er mest relevant at sammenligne Schweiz med, for Danmark er et kystland, som har haft store indtægter fra olieboring – to store fordele. Den mere oplagte sammenligning er med nabolandet Østrig, som har meget tæt på samme geografi og størrelse som Schweiz, og som desuden har tilsvarende etniske befolkning som hovedparten af Schweiz. Lad os nu sammenligne de tre landes placering på de nævnte lister:

Schweiz: #1, 1, 1, 3, 3, 1, 3 og 1

Danmark: #3, 10, 13, 3, 10, 5, 8 og 11

Østrig: #13, 18, 23, 12, 18, 13 og 13

Schweiz fungerer altså som nævnt en del bedre end Danmark, men *markant* bedre end Østrig, som det er mere fair at sammenligne med.

Schweizernes velstand

Lad os nu studere guldæggene på en anden måde. Schweizere er jfr. statistikkerne gennemsnitligt ca. 125 pct. rigere end danskerne.⁵³ Faktisk var deres gennemsnitlige nettoformue i 2015 USD 567.000, svarende til knapt fire mio. danske kroner per voksen person eller otte mio. for et voksent par, hvorimod danskernes gennemsnitsformue var USD 252.000.

Men hvordan med rigdommens fordeling? Ifølge Boston Consulting Group har hele 12,7 pct.⁵⁴ af voksne personer i Schweiz faktisk en

53 <http://www.statista.com/statistics/203941/countries-with-the-highest-wealth-per-adult>

54 <http://www.ibtimes.com/millionaires-capital-qatar-leads-175-followed-switzerland-singa>

nettoformue over USD 1 million - verdens næsthøjeste andel efter Qatar, og *halvdelen* af voksne Schweizere havde i 2015 en nettoformue over USD 107.583 (= ca. DKK 700.000).⁵⁵ Det tilsvarende tal for Danmark var USD 51.854, dvs. igen under det halve.

Derudover gælder i øvrigt, at schweizerenes nettoindkomst var 52 pct. højere end danskernes⁵⁶ og deres privatforbrug 45 pct. højere.⁵⁷

I forbindelse med privatforbrug skal man i øvrigt tage højde for, at schweizerne i mange tilfælde, herunder ikke mindst biler, grundet markant lavere moms og afgifter får betydeligt mere for de samme penge end eksempelvis danskere. En stor del af danskeres privatforbrug går til afgifter og moms. I Schweiz er momssatserne derimod kun 2,5 pct. på medicin, fødevarer, kulturbegivenheder; 3,8 pct. for hotelophold samt 8 pct. på resten,⁵⁸ og der er eksempelvis ingen afgift ved køb af biler.

Gåsens hemmelighed #1: Decentralisering

Vi har nu set på den fede gås og dens mange guldæg. Hvad er så forklaringen?

Det starter med decentralisering. Schweiz er et særdeles decentraliseret land. Hvor Danmark har 5 regioner og 98 kommuner, har Schweiz 26 kantoner og 2.336 kommuner. Historien stikker imidlertid dybere, for faktisk har Schweiz, hvad vi kan kalde en "konstitutionel minimalstat". I grundloven er der således lagt følgende bånd på, hvad staten kan gøre:

- Opkræve max. 11,5 pct. indkomstskat (artikel 128).
- Opkræve max. 8,5 pct. selskabsskat (artikel 128).

pore-1597644

55 <http://publications.credit-suisse.com/tasks/render/file/index.cfm?file-id=C26E3824-E868-56E0-CCA04D4BB9B9ADD5> Se "median wealth per adult" side 91 for Danmark og side 94 for Schweiz.

56 https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_European_countries_by_average_wage

57 https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_household_final_consumption_expenditure_per_capita

58 <http://www.ch.ch/en/vat-rates-switzerland/>

- 17 pct. af statens indtægter skal afleveres til kantonerne (artikel 128).
- Opkræve max. 8,0 pct. moms (artikel 130).
- Må (siden 2003) ikke forgælde sig udover midlertidig konjunkturstabilisering (artikel 126).
- Nærhedsprincippet (må ikke lovgive om forhold, der meningsfyldt kan besluttes lokalt, står i artikel 5a).

Disse begrænsninger gælder altså staten, som derfor kun kontrollerer ca. 11 pct. af landets økonomi. Af samme årsag har staten kun 7 ministre (Danmark: 23), og parlamentet i Schweiz arbejder kun 12 uger om året, således at alle dets medlemmer har anden hovedbeskæftigelse og derfor ikke er økonomisk afhængige af at blive genvalgt.

Udover disse begrænsninger på statens indflydelse er der en general begrænsning af politikernes magt på alle planer derved, at der er direkte demokrati på alle planer. Specielt i kantoner og kommuner afgøres væsentlige beslutninger ved afstemning. Dette er enormt populært i befolkningen, og ikke mindre end 96 pct. af schweizerne går ind for det imens kun 0,3 pct. er direkte modstandere.⁵⁹

Stater og kommuner kan opkræve deres egne skatter og i vid udstrækning lave deres egne regler. Tilsammen opkræver de ca. 22 pct. skat, således at det samlede skattetryk er ca. 33 pct., svarende til Danmarks under Jens Otto Kragh.

Hvorfor er skattetrykket i Schweiz stadig så lavt, når det er steget massivt i Danmark og andre steder? Tre årsager:

- Det er nok. Når erhvervslivet er så stort, kan man få et stort skatteprovenu selv med lave skattesatser. Faktisk er de offentlige udgifter per capita i Schweiz nogenlunde de samme som i Danmark – men de behøver kun lave skatteprocenter for at finansiere dem.
- Schweizerne kan stemme med fødderne. Hvis skatten er for høj i en kanton eller kommune, flytter folk og virksomheder til naboer. Det er ofte lige rundt om hjørnet. Dette presser nærsamfundene til effektivitet.

• Lave skattesatser betyder mindre sort arbejde
59 http://www.jkarp.com/pdf/pp_2006.pdf

bejde.⁶⁰

Udover at det offentlige er decentraliseret, er sygesikringssystemet det også. Dette er privat og indebærer, at syge bliver klienter i en række konkurrerende institutioner. Denne "kupon-økonomi" model, hvor pengene går til kunderne i stedet for institutioner, stimulerer en fantastisk servicekultur, innovation og effektivitet. Samtidig er institutionerne ikke underlagt dræbende metodestyring og centralistisk manualvælde. I praksis betyder det ingen ventelister, fantastisk behandling og den nyeste og bedste teknologi.

Derudover er mange af de private klinikker blevet til internationale forretninger, hvilket jo ikke sker, når sygesikring er offentlig. Dette er vigtigt at forstå. Når man laver en kuponøkonomi, stimulerer man udviklingen af en masse virksomheder. På en måde bliver offentlige ydelser således delvist til en slags venture kapital. Giver man omvendt pengene til offentlige institutioner, er det kun forbrug.

Gåsens hemmelighed #2: Lave skatter

Jeg har allerede nævnt årsagerne til det lave skattetryk, men det er værd at overveje, hvor meget, det betyder. En central effekt er følgende: Fordi beskattningen på lavere indtægter er særdeles behersket og momsen ligeså, er der flere service- og håndværksjobs end andre steder. Et af symptomerne er, at det er meget mere almindeligt at spise ude. Eksempelvis er motorvejsrestauranter fulde af arbejdere, der spiser morgenmad ude, og det er særdeles almindeligt at spise frokost på restaurant eller at bruge catering. Halvdelen af den schweiziske kødproduktion ifølge statistikkerne går således til catering,⁶¹ og schweizere bruger statistisk set ca. tre gange så meget som danskere på "hoteller og restauranter".⁶²

En anden effekt er stor iværksætteraktivitet. Der er ingen kapitalgevinstbeskatning i Schweiz, hvilket giver stærk tilskyndelse til at starte nye virksomheder. Større privatformuer giver desuden folk større råderum for at forlade den sikre karriere og i stedet starte egen

60 <http://dkch.info/assets/detgodesamfund.pdf>

61 www.swisstourfed.ch/files/infothek/Vademecum/2015/STiZ_2014_en.pdf. Se side 29.

62 <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

virksomhed.

For så vidt angår allerede veletablerede virksomheder gør den lave selskabsskat det lettere at vokse sig virkelig store.

Slutteligt skal det nævnes at lave skattesatser reducerer det relative økonomiske incitament for kriminalitet og sort arbejde, ligesom det fører til "brain gain" i modsætning til den "brain drain", lande med brandbeskatning let opnår.

Gåsens hemmelighed #3: Uddannelsessystemet

Schweiz har et meget velfungerende uddannelsessystem:

- Fremragende skoleuddannelser, hvor børnene jfr. PISA undersøgelser slår eksempelvis danske skolebørn på alle PISA kriterier).⁶³
- Vel nok verdens bedste erhvervsuddannelsessystem.⁶⁴
- Kun 6 pct. af unge får ikke en uddannelse (Danmark: 20 pct.).⁶⁵ Den såkaldte "rest-gruppe" er således 1/3 af den danske.
- Internationalt meget højt rangerede universiteter (langt højere rangering end de danske). Seks Schweiziske universiteter er placeret på QS University Ranking over verdens 200 bedste universiteter i 2015 med pladserne hhv. # 9, 14, 85, 99, 139 og 166. Danmark havde derimod kun *tre* institutioner på denne liste med de *væsentligt lavere* pladser hhv. # 64, 102 og 112.⁶⁶

Schweiz har Europas laveste ungdomsarbejdsløshed og samtidig den næstlaveste andel af de unge, der tager en studentereksamen (ca. 22 pct.). Der findes stærk indikation på, at disse to forhold er korrelerede, dvs. at en lavere andel studenter fører til lavere ungdomsar-

bejdsløshed;⁶⁷ specielt hvis der samtidig er en højere andel, der tager en erhvervsuddannelse. Landet har også en lav andel, der tager en universitetsuddannelse, hvilket kan have følgende årsager:

- Universitetsstuderende får ikke S.U., hvorimod man er lønnet under erhvervsuddannelser.
- Adgangskravene til gymnasier er høje
- Det faglige niveau på universiteter holdes højt og sænkes ikke for at lempe flere gennem systemet.
- Hvis man ikke kan bestå første årsprøve på et universitet, kan man ikke fortsætte på noget universitet.
- En gennemført erhvervsuddannelse giver adgang til universitet senere i livet.

Gåsens hemmelighed #4: Stram indvandrerpolitik

Som allerede nævnt har Schweiz ca. 45 pct. 1. og 2. generations indvandrere – imod ca. 11 pct. i Danmark. I begge lande har indvandrere klar overkriminalitet i forhold til borgere med oprindelig lokal oprindelse. Hvorfor har Schweiz så overordnet ca. den halve kriminalitet af Danmark? En oplagt forklaring er følgende:

- Der er grænsekontrol.
- Indvandrere er overvejende på midlertidig opholdstilladelse, som kun fornyes, hvis de betaler deres skat, ikke begår kriminalitet og ikke snylter (dvs. ikke modtager offentlige ydelser uden at være handikappede).
- Kriminelle udlændinge kan straksudvises, og dette er i en række tilfælde obligatorisk.
- At blive statsborger kræver 12 års forudgående ophold, herunder 5 år i den samme kanton. Yderligere kræver det godkendelse i såvel stat som kanton og kommune. Kantonerne sætter hver deres egne regler og kræver normalt, at man består en egnethedseksamen. Kommunerne afgør det ofte ved simpel afstemning, dvs. at borgerne i det umiddelbare nærsamfund afgør, om de synes, at man passer godt ind og bidrager konstruktivt til nærmiljøet. Alle

⁶⁷ Berg, U. & Y Vontobel: Am Hang, Schweizer Monat 999, Sep. 2012,

⁶³ <http://www.theguardian.com/news/datablog/2013/dec/03/pisa-results-country-best-reading-maths-science>

⁶⁴ <http://m.b.dk/nationalt/i-schweiz-har-de-ondt-af-gymnasieeleverne?redirected=true>

⁶⁵ <http://m.b.dk/nationalt/i-schweiz-har-de-ondt-af-gymnasieeleverne?redirected=true>

⁶⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/QS_World_University_Rankings

disse hurdler skal klares for at blive statsborger.

Den samlede effekt af disse regler er, at indvandrere har en overvældende motivation for at opføre sig godt, hvilket de så overvejende gør.

Gåsens bag facaden

Alt dette lyder velsagtens ret godt i mange øren, men *hvorfor* er Schweiz blevet så specielt? Hvorfor har det eksempelvis ikke i stedet udviklet sig som Østrig eller for den sags skyld Frankrig, Tyskland eller Italien, som er dets nabolande og hvis sprog alle er officielle i Schweiz?

Lad os spole tilbage til landets start. Fænomenet Schweiz startede med, at tre ministater ("bystater") lavede et skatteoprør imod det Habsburgske regime i 1291. Dette skete på et tidspunkt, hvor en stor del af det centrale Vesteuropa bestod af et hav af bystater.

Derefter opstod en løs alliance af stadigt flere bystater omkring den oprindelige kerne, og disse blev så også kantonen i den voksende, men løse alliance. Tilfældet ville imidlertid, at disse bystater/kantonen havde fire forskellige sprog – tysk, fransk, italiensk og Rætoromansk.

Her er min teori: Krige fører til konsolideringer – de er den perfekte undskyldning for at koncentrere magt. Faktisk søger tyranner ofte at skabe kriser eller at give indtryk af, at der er kriser som undskyldning for at koncentrere magt. Fordi schweizerne havde fire forskellige sprog, var der imidlertid altid modstand imod militære eventyr imod hverken nord, syd, øst eller vest – for en succes i en retning ville give et sprogområde en dominans over de andre. Så de har aldrig startet en krig og dermed heller aldrig haft denne undskyldning for at koncentrere magt.

De forskellige sprog og kulturer gjorde også, at der var modstand imod at centralisere for meget. Hvert sprogområde ønskede nemlig at beskytte deres egne særpræg, og derfor fik Schweiz en konstitutionel minimalstat. Fordi landet havde dette, opstod der intens konkurrence imellem nærsamfundene, hvilket gjorde dem meget effektive.

Hvorfor er sygesikringen privat? Af praktiske årsager ville man gerne have et landsdæk-

kende sygesikringssystem, men da sygesikring koster ca. 11,5 pct. af BNP, og staten kun må opkræve lave skatter jfr. Grundloven, løste de dilemmaet ved at lave sygesikring privat. Dette blev så særdeles effektivt og bidrog til at sygesikring og dets følgeindustrier er blevet gigantiske indtægtskilder for landet.

Samtidig har landet siden sin grundlæggelse været en magnet for talentfulde eller forfulgte mennesker i Vesteuropa; netop fordi det havde en minimalstat, der ikke blandede sig meget i borgernes liv. Men også dette fører tilbage til det forhold, at staten er lille.

Verdens mindst skrøbelige nation?

Jeg har stor tillid til landets fremtid. Igen og igen udviser det en fleksibilitet, man ikke ser i større nationer. Eksempelvis blev landet for nyligt ramt af et fald i kursen på EUR imod CHF fra 1,65 til 1,20 på ca. 3 år, uden at det skabte en større krise og derefter til under 1,00 på en enkelt dag uden at det udløste recession. Schweizerne reagerede fleksibelt ved at arbejde mere for samme løn, arbejde mindre eller outsource mere, hvor det var nødvendigt. Ligeledes formåede landet at *reducere* sin statsgæld gennem den store globale krise fra 2007 til 2013.

I sin bog *Antifragile* giver Nassim Taleb den samme overordnede begrundelse, som jeg selv ville give, om end han siger det lidt overdrevet. Han siger nemlig, at Schweiz er verdens mindst skrøbelige land fordi det "ikke har en regering". Det har det dog, men den er heldigvis meget lille.

Men den sande og ultimative årsag – gåsen helt bag facaden – vil jeg tro er den tilfældighed, at schweizerne talte fire forskellige sprog. Derfor var de bange for magtkoncentration, og deraf fulgte alt det andet.